

ОДЛУКЕ УСТАВНОГ СУДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Непокретност стечена преко граница прописаних републичких законом не прелази у друштвену својину по одредбама тога закона

Републичким законом о промету непокретности прописано је да ће општински орган управе надлежан за имовинскоправне послове, када носилац права својине по неком основу (осим у случају наслеђивања) стекне својину на непокретности преко граница прописаних републичким законом, донети решење о томе да одређена непокретност постаје друштвена својина, а да власнику, у таквом случају, припада накнада.

Одредбама амандмана XXIII на Устав СФРЈ, грађанима је зајемчено право својине на стамбене зграде и станове, средства рада, пословне зграде и пословне просторије, а земљорадницима – право својине на обрадиво земљиште у површини од највише 30 хектара по домаћинству; законом се може утврдити да у брдско-планинским крајевима површина обрадивог земљишта на које земљорадници могу имати право својине може бити већа од 30 хектара по домаћинству.

Одредбама наведеног амандмана на Устав СФРЈ нису, по схватању Уставног суда Југославије, одређене границе права својине на непокретности, осим права својине на обрадиво пољопривредно земљиште. Уставни суд Југославије сматра, стога, да границе права својине на друге непокретности, не могу бити прописане републичким законом. Из тога произлази да републички закон којим се ограничава право својине на непокретности и прописује да на непокретности стечене преко граница прописаних републичким законом настаје друштвена својина, нису у складу с Уставом СФРЈ.

Обим права својине на пољопривредно земљиште јемчи Устав СФРЈ. Последице прекорачења граница права својине на пољопривредно земљиште могу, стога, по схватању Уставног суда Југославије, бити уређене само савезним законом, будући да је реч о једном праву које непосредно јемчи Устав СФРЈ и које, када је реч о границама тог права, може ближе бити уређено само савезним законом. Уставни суд Југославије сматра, због тога, да оспорена законска одредба није у складу с Уставом СФРЈ, будући да уређује један друштвени однос чије уређивање није право и дужност републике.

(Одлука УСЈ, У, бр. 386/87, од 19. децембра 1990)

Организација осигурања одговара за штету насталу употребом трактора ако је то законом прописано

Одредбом члана 55. Закона о основама система осигурања имовине и лица (који је престао да важи), било је прописано да су заједнице осигурања дужне да накнаде штету проузроковану употребом возила чији је власник непознат, или употребом возила које није осигурано;

моторним возилом се сматра, у смислу тог закона, возило на моторни погон, осим возила која се крећу по шинама, регистровани пољопривредни трактори и друга регистрована возила на моторни погон, као и мотоцикли.

Грађанин сматра да оспорена законска одредба није у складу с Уставом СФРЈ, због тога што не обавезује организације осигурања на накнаду штете настале употребом трактора, што омогућује различиту праксу редовних судова у парницама за накнаду штете те врсте.

Уставни суд Југославије утврдио је да је оспорена законска одредба престала да важи даном ступања на снагу Закона о основама осигурања имовине и лица ("Сл. лист СФРЈ", број 17/90). Одредбама члана 91. новог Закона о основама осигурања имовине и лица, прописано је да се моторним возилима у смислу тога закона (и прикључним возилима) сматрају возила за превоз ствари и вучу, и радна возила која према прописима о регистрацији друмских возила морају имати саобраћајну дозволу.

Нови Закон о основама осигурања имовине и лица не искључује, по схватању Уставног суда Југославије, из појма моторно возило у смислу тога закона – ни тракторе. Полазећи од таквог значења одредбе члана 91. Закона о основама осигурања имовине и лица, и од тога да се основи осигурања утврђују савезним законом, да обавеза организације осигурања на накнаду штете настале употребом моторних возила зависи од тога да ли ће таква обавеза бити утврђена законом, Уставни суд Југославије налази да околност што ранијим законом није било одређено да организације осигурања одговарају и за накнаду штете настале употребом трактора, није чинила ранији закон неуставним и да нема разлога за покретање поступка за оцењивање уставности оспорене одредбе ранијег закона.

(Решење УСЈ, У, бр. 242/88, од 5. децембра 1990)

Нема повратно дејство пропис чије је важење одређено за годину у којој се доноси, а који је донесен током те године

Одлуком СИБ-а о заштитној цени сировог дувана рода 1989. године ("Сл. лист СФРЈ", број 59/88, 17/89 и бр. 50/89) утврђена је заштитна цена дувана рода 1989; заштитна цена мењана је, током 1989. године, два пута.

Предузећа за производњу, откуп и обраду дувана покренула су поступак за оцењивање уставности оспорене одлуке, налазећи да та одлука има, противно Уставу СФРЈ, повратно дејство.

Оспорена одлука није, по оцени Уставног суда Југославије, противна Уставу СФРЈ. Оспорена одлука, наиме, нема по схватању Уставног суда Југославије – повратно дејство. Нема повратног дејства прописа када пропис уређује односе који трају за време док тај пропис важи, односе који нису остварени, и који се остварују током године на коју се односи одређени пропис. О повратном дејству прописа говори се само онда када он уређује односе који су већ завршени. Све док одређени односи трају, не може се говорити о повратном дејству прописа. О повратном дејству прописа не може се, дакле, говорити ни онда када је пропис донесен по истеку рока у којем је морао бити донесен. Не

може се, уосталом, говорити о свршеним односима, све док пропис који их уређује не буде донесен.

Оспорена одлука утврђује цену једног пољопривредног производа рода године на коју се та одлука односи. Одлука је, штавише, донесена у претходној (1988) години, а током 1989. године, као године у којој се има примењивати, будући да важи за ту годину, она је мењана утолико уколико је Савезно извршно веће мењало (повећавало) цене утврђене одлуком из 1988. године, усклађујући цене дувана с кретањем инфлације. Битно је, дакле, са становишта оцењивања уставности оспорене одлуке, односно са становишта њеног повратног дејства, да се односи на цене дувана рода године за коју је донесена, независно од тога што је она током те године мењана. Оспорена одлука не дира, дакле, у већ свршена стања, да би се могло говорити о томе да она има повратно дејство које није у складу с Уставом СФРЈ.

(Одлука УСЈ, I-У број 48/90, од 13. марта 1991)

Република не може увести никаква давања која, на било који начин, утичу на цену нафте и деривата нафте

Одредбама Закона СР Србије о путевима ("Сл. гласник СРС", број 45/89, 12/90 и бр. 35/90) прописано је да се за употребу и коришћење путева, као добара у општој употреби, плаћа накнада која се обрачунава и наплаћује уз цену деривата нафте.

Поступак за оцењивање уставности оспореног закона покренуло је Савезно извршно веће, налазећи да је накнада за путеве, која се наплаћује уз цену деривата нафте, посебан порез на промет који може бити уведен само савезним законом, да савезним законом тај порез није прописан, те да је односна одредба републичког закона, због тога, противна Уставу СФРЈ.

Федерација, по одредби члана 281. став 1. тачка 5. Устава СФРЈ, уређује систем друштвене контроле цена и обезбеђује непосредну контролу цена робе и услуга од интереса за целу земљу. Законом о систему друштвене контроле цена (савезни закон) прописано је да су деривати нафте роба од интереса за целу земљу, и да цену те робе утврђују произвођачке организације на основу критеријума које саме утврђују. Уставни суд Југославије сматра, стога, да је противно савезном закону свако прописивање давања која би теретили цену деривата нафте, која се утврђује на изложени начин. Накнада за путеве јесте, како основано тврди СИВ, порез на промет који може бити прописан само савезним законом. Такав порез није уведен савезним законом. Стога је оспорена одредба наведеног републичког закона у супротности са савезним законом, а као таква није у складу ни с Уставом СФРЈ, будући да је тим уставом утврђено не само да републички закон не може бити у супротности са савезним законом, већ и то да порез на промет производа од интереса за целу земљу може бити уведен само савезним законом.

Напомена: Уставни суд Југославије оценио је неуставним и законем, тј. друге прописе других република, којима се на одређени начин утиче на цену деривата нафте.

(Одлука УСЈ, I-У, број 108/90, од 14. марта 1991)

Одговорност за накнаду штете заједници пензијског и инвалидског осигурања

Републичким законом о пензијском и инвалидском осигурању прописано је да заједница пензијског и инвалидског осигурања има право да од лица које је проузроковало инвалидност или смрт осигураника захтева накнаду штете, ако је, по једном од тих основа, остварено право из пензијског и инвалидског осигурања, а да се при утврђивању висине те штете не узимају у обзир износи уплаћеног доприноса за инвалидско осигурање, ни укупан пензијски стаж осигураника.

Предузеће Ц тврди да оспорена законска одредба, због тога што прописује да се при утврђивању висине штете у датом случају не узимају у обзир доприноси плаћени за инвалидско осигурање, није у складу с Уставом СФРЈ. То стога што су средства доприноса за инвалидско осигурање средства обвезника доприноса, а не – заједнице пензијског и инвалидског осигурања.

Допринос који се плаћа за инвалидско осигурање постаје, чином уплате, део средстава заједнице пензијског и инвалидског осигурања којој је уплаћен; та средства нису, према томе, средства – обвезника доприноса. Уплатом доприноса за инвалидско осигурање обвезник тога доприноса испуњава једну обавезу утврђену Уставом СФРЈ, законом и другим општим актима. Уплатилац доприноса не ослобађа тиме себе обавезе да накнади штету насталу заједници пензијског и инвалидског осигурања, која за њу настаје давањима по основу обавезног инвалидског осигурања до којих је дошло кривицом послодавца или лица у његовој служби. Те одговорности није ослобођен нико чијом би кривицом била проузрокована инвалидност осигураника, телесно оштећење или смрт осигураника. Нико себе не може ослободити одговорности за штету коју проузрокује својом кривицом, тиме што плаћа допринос који је обавезан плаћати. Уплата доприноса за инвалидско осигурање није уговор о осигурању, којим би једна страна ослободила себе сваке обавезе која настаје наступањем осигураног случаја. Ако је осигурани случај наступио кривицом обвезника доприноса за инвалидско осигурање, обвезник доприноса не може се позвати на то да је платио допринос и да га ни кривица због наступања осигураног случаја не обавезује на накнаду тако настале штете. Пензијско и инвалидско осигурање заснива се и на начелу солидарности, по којем осигураник остварује права из инвалидског осигурања која нису непосредно условљена висином доприноса који је за њега плаћен пре наступања инвалидности. Заједница пензијског и инвалидског осигурања сноси, по редовном току ствари, издатке за случај инвалидности који се никоме не може уписати у кривицу. Ако је инвалидност настала нечијом кривицом, право је заједнице пензијског и инвалидског осигурања да од штетника захтева накнаду издатака који за њу настају давањима по основу обавезног инвалидског осигурања. Зато није основана тврдња да је износ доприноса за инвалидско осигурање средство онога ко је дужан платити тај допринос, будући да та средства постају, по начелу узајамности и солидарности, средства свих осигураника који у заједници пензијског и инвалидског осигурања остварују права из тог осигурања. Непостојање обавезе на накнаду штете настале проузроковањем инвалидности осигураника, било би противно и усвојеном начелу да свако одговара за штету која му се може приписати у кривицу.

(Одлука УСЈ, I–У, бр. 15/2–88, од 20. фебруара 1991)

И за раднике с посебним овлашћењима може бити обавезан конкурс

Републичким законом о радним односима прописано је да се конкурс за избор радника с посебним овлашћењима и одговорностима, у друштвеном предузећу и у организацији у области друштвених делатности, обавезно расписује сваке четврте године, ако законом или општим актом није одређен краћи рок.

Грађанин сматра да је оспорена законска одредба у супротности са Законом о предузећима, будући да питање избора радника с посебним овлашћењима уређује супротно Закону о предузећима.

Одредбом члана 9. Закона о основним правима из радног односа, прописано је да су друштвено предузеће и организација друштвене делатности дужни да распишу конкурс у средствима јавног обавештавања, кад је реч о избору пословодног органа, уз назначење времена за које се врши избор. Та одредба савезног закона не односи се, по схватању Уставног суда Југославије, на избор радника са посебним овлашћењима и одговорностима. Значење те одредбе савезног закона не састоји се у томе да републичким законом не може бити прописано да се и та категорија радника бира, односно именује на основу конкурса. Закон о основним правима из радног односа није прописао да се за избор, односно именовање тих радника не може расписати конкурс. То произлази и из одредбе члана 10. став 2. тога закона, по којој избор кандидата за радно место с посебним овлашћењима и одговорностима врши пословодни орган, односно послодавац. Није, дакле, противно савезном закону ако републички закон пропише да се и радници с посебним овлашћењима и одговорностима бирају на начин прописан оспореном одредбом републичког закона.

(Одлука УСЈ, I-У, број 106/1-90, од 13. фебруара 1991)

Законодавац није дужан штитити проналазак који није технички изводљив (који није примењив)

Одредбама Закона о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања ("Сл. лист СФРЈ", број 34/81, 3/90 и бр. 20/90) прописано је да се патентом штити проналазак који је технички изводљив и који се може применити у индустријској или другој делатности.

Грађанин сматра да оспорена законска одредба даје надлежном органу овлашћење да произвољно решава о заштити проналазака, што, по мишљењу грађанина, није у складу с Уставом СФРЈ.

Устав СФРЈ (члан 169) јемчи ствараоцима научних и уметничких дела, као и научних открића и техничких изума, морална и материјална права на њихове творевине. Та права уређују се законом. Како ће та заштита бити остварена зависи, дакле, од законодавних решења која усвоји савезни законодавац који је, по Амандману XXXIX на Устав СФРЈ, овлашћен да штити проналаске, техничка унапређења и знакове разликовања. Није противно Уставу СФРЈ, по схватању Уставног суда Југославије, ако закон пропише да заштиту ужива само проналазак који је технички изводљив и практично примењив. Тиме није повређено ниједно право које ствараоцима и проналазачима јемчи Устав СФРЈ.

О заштити проналазака не решава се арбитражно, будући да је свакоме ко подноси захтев за заштиту проналаска омогућено да у управ-

ном спору војује против решења којим надлежни орган одбија заштиту проналаска. Прописани услов за заштиту јесте стручно и техничко питање о којем се решава у управном поступку. Оцена о томе припада стручним лицима. Уставни суд Југославије не може, због тога, оцењивати да ли су услови за заштиту проналаска прописани оспореном законском одредбом, утврђени у складу с тековинама науке и технике, и политички оцењивати те услове.

(Решење УСЈ, I–У, број 27/1–91, од 15. марта 1991)

Припремио *Ђорђе Ђурковић*

ОДЛУКЕ УСТАВНОГ СУДА СРБИЈЕ

Корисник градског грађевинског земљишта

1. Иницијативом Управе друштвених прихода СО Нови Београд тражена је оцена уставности члана 49. став 2. Закона о грађевинском земљишту ("Службени гласник СРС", бр. 27/86 – пречишћен текст). У тексту Закона о грађевинском земљишту који је на снази ("Службени гласник СРС", број 23/90 – пречишћен текст). Спорни члан 55. став 4. гласи:

"Непосредним корисником градског грађевинског земљишта у смислу става 1. овог члана сматра се друштвеноправно лице у чијим се средствима налази објекат изграђен на одређеној грађевинској парцели, или закупац објекта, сопственик објекта који тај објекат користи за своје потребе или га даје у закуп, као и носилац станарског права".

У иницијативи се наводи да је према оспореној одредби Закона, обвезник накнаде за коришћење грађевинског земљишта власник објекта који тај објекат даје у закуп, чиме се практично ове обавезе ослобађа закупац који фактички користи градско грађевинско земљиште. По оцени подносиоца представке, оспореном одредбом Закона доводе се у неравноправан положај непосредни корисници пословног простора са аспекта плаћања накнаде за коришћење грађевинског земљишта. У образложењу захтева се истиче да различито третирање два привредна субјекта исте врсте, у погледу плаћања накнаде за коришћење грађевинског земљишта, у зависности од тога да ли делатност обављају у закупљеном пословном простору у друштвеном или приватном сектору, доводи их у неравноправан положај. Осим тога, висина накнаде за корисника – закупца друштвеног објекта, утврђује се и према врсти делатности, па је стога, по правилу знатно виша од накнаде коју плаћа власник објекта, јер се у том случају ова обавеза обрачунава по другим мерилима. На овај начин отвара се могућност да се за два објекта, у којима се обављају исте делатности и на исти начин користи грађевинско земљиште, плаћа различита накнада. У иницијативи се, такође, износе и знатне тешкоће у исплати накнаде од грађана, сопственика објеката које дају у закуп.

2. Закон о грађевинском земљишту прописује три врсте накнаде за грађевинско земљиште: накнаду за уређивање, накнаду за коришћење земљишта и комуналне накнаде (члан 52). Према члану 55. став 1. Закона, за коришћење градског грађевинског земљишта, које је у одређеном